

Марчук Леся Сергіївна, аспірантка кафедри менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин;

Тел.: +38 (063) 5 70 64 62; E-mail: lesiamarchuk33@gmail.com

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», вул. Кирпичова, 2, м. Харків, Україна, 61002

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. В умовах сьогодення зростання конкурентного середовища та глобалізаційних процесів суттєво впливають на стан світової економіки, її розвиток визначається рівнем використання інтелектуального потенціалу. Найважливішим та значущим процесом являється інтелектуалізація не лише економіки, а й виробництва, що в свою чергу відповідає за високу кваліфікацію персоналу та безперервне підвищення. Обґрунтовано, що інтелектуальний потенціал на макроекономічному рівні в економічних глобалізаційних процесах виступає в ролі головного чинника, що визначає місце країни на світовій економічній арені. Експериментально підтверджено перевагу інтелектуалізації економіки та визнано її новим джерелом для сучасного суспільства. Це пояснюється тим, що інтелектуальні активи витісняють матеріальні, аналогічно, як інформація витісняє поточні активи. Розглянутий інтелектуальний потенціал може застосовуватися до ринку електроенергетики.

Ключові слова: інтелектуальний потенціал; інтелектуалізація економіки; промислові підприємства; конкурентоспроможність; фінансові потоки.

Марчук Леся Сергеевна, аспірантка кафедри менеджмента інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин;

Тел.: +38 (063) 5 70 64 62; E-mail: lesiamarchuk33@gmail.com

Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», ул. Кирпичёва, 2, г. Харьков, Украина, 61002

РОЛЬ И МЕСТО ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА В РАЗВИТИИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация. В современных условиях рост конкурентной среды и процессов глобализации существенно влияют на состояние мировой экономики, её развитие определяется уровнем интеллектуального потенциала. Важнейшим и значимым процессом является интеллектуализация не только экономики, но и производства, что в свою очередь отвечает за высокую квалификацию персонала и непрерывное повышение. Обосновано, что интеллектуальный потенциал на макроэкономическом уровне в экономических глобализационных процессах выступает в роли главного фактора, определяющего место страны на мировой экономической арене. Экспериментально подтверждено преимущество интеллектуализации экономики и признано новым источником для современного общества. Это объясняется тем, что интеллектуальные активы вытесняют материальные, подобно тому, как информация вытесняет текущие активы. Рассмотренный интеллектуальный потенциал может применяться к рынку электроэнергетики.

Ключевые слова: интеллектуальный потенциал; интеллектуализация экономики; промышленные предприятия; конкурентоспособность; финансовые потоки.

Marchuk Lesia Serhiivna, graduate student of the Department of Management of Innovative Entrepreneurship and International Economic Relations;

Tel.: +38 (063) 5 70 64 62; Email: lesiamarchuk33@gmail.com

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", st. Kirpychova, 2, Kharkiv, Ukraine, 61002

THE ROLE AND PLACE OF INTELLECTUAL POTENTIAL IN THE DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

Annotation. In today's conditions, the growth of the competitive environment and globalization processes significantly affect the state of the world economy, its development is determined by the level of use of intellectual potential. The most important and significant process is the intellectualization not only of the economy but also of production, which in turn is responsible for the high qualification of staff and continuous improvement. It is

substantiated that the intellectual potential at the macroeconomic level in economic globalization processes acts as the main factor determining the country's place in the world economic arena. The advantage of intellectualization of the economy has been experimentally confirmed and recognized as a new source for modern society. This is because intellectual assets displace tangible ones, just as information displaces current assets. The considered intellectual potential can be applied to the electricity market.

Keywords: *intellectual potential; intellectualization of the economy; industrial enterprises; competitiveness; financial flows.*

Постановка проблеми. Реалії у мікроекономічному аспекті характеризуються такими сучасними економічними процесами, що промислові підприємства не можуть забезпечувати ринкову конкурентоспроможність лише за рахунок фінансових та матеріальних ресурсів. Інтелектуалізація економіки, в свою чергу, забезпечує успіх підприємствам завдяки розвитку інтелектуальних можливостей, котрі втілюють у процеси виробництва, реалізації матеріальних та нематеріальних товарів, створюючи при цьому додаткові фінансові потоки.

У той же час, є низка запитань, пов'язаних із визначенням ролі та місця інтелектуального потенціалу в розвитку промислових підприємств, котрі потребують уточнення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У розвиток світової науки серед напрямків дослідження управління інтелектуальним потенціалом заслуговують особливої уваги праці таких вчених, як: К. Маркс, Й. Шумпетер, Т. Стюарт, Е. Брукінг.

Українські вчені теж активно займаються питаннями теорії та методології процесу інтелектуалізації економіки. Значний внесок щодо розвитку теоретичних, методичних та наукових принципів управління інтелектуальним потенціалом на мікроекономічному рівні зробили Ю. Бажал, П.Г. Перерва, О.П. Косенко.

Сучасний стан економічно-інтелектуального суспільства визначається розвитком науки, техніки та виробництва. Високі показники організації виробництва та доходу, які є результатом використання новітніх передових технологій призводять до того, що значна кількість населення припиняє перейматися задоволенням власних базових фізичних потреб.

Як наслідок, економічна поведінка населення починає бути більш сприятливою, тобто, стає гнучкою, адже не лише ціни та витрати на виробництво, але й споживчий попит є об'єктом управління інтелектуального потенціалу.

Метою дослідження є визначення ролі та місця інтелектуального потенціалу в розвитку промислових підприємств.

Матеріали та методи. При написанні статті були використані економічні, статистичні, математичні, наукові, інформаційні матеріали та методи аналізу, а саме: групування інформації; факторний аналіз; аналіз динаміки та структури; порівняльний аналіз; синтез.

Чималу частину дослідження складають закони України, нормативно-правові акти, постанови, розпорядження, що регулюють національну економіку країни. Статистичні дані отримані завдяки Державній службі статистики України, аналітична інформація здобута шляхом аналізу публікацій зарубіжних та вітчизняних фахівців з питань інтелектуалізації економіки.

Викладення основного матеріалу. Інтелектуальні підприємства мають відмінну рису – прагнення до незалежності від основних фондів. Наприклад, офіси часто розміщують в орендованих приміщеннях; наймають автотранспорт для перевезення своєї продукції (замість фінансування та утримання власних приміщень і транспорту). Тому інтелектуальні підприємства можуть обходитися без активів: чим менше активів, тим краще.

До тих пір, поки підприємство має інтелектуальний потенціал воно може одержувати прибуток, при цьому не перевантажувати себе управлінням та фінансуванням активів. Один із найцінніших вихідних матеріалів для інтелектуалізації економіки – це інформація. Адже все частіше постає питання щодо витіснення фізичної праці передовими, зручними технологіями та новітніми засобами.

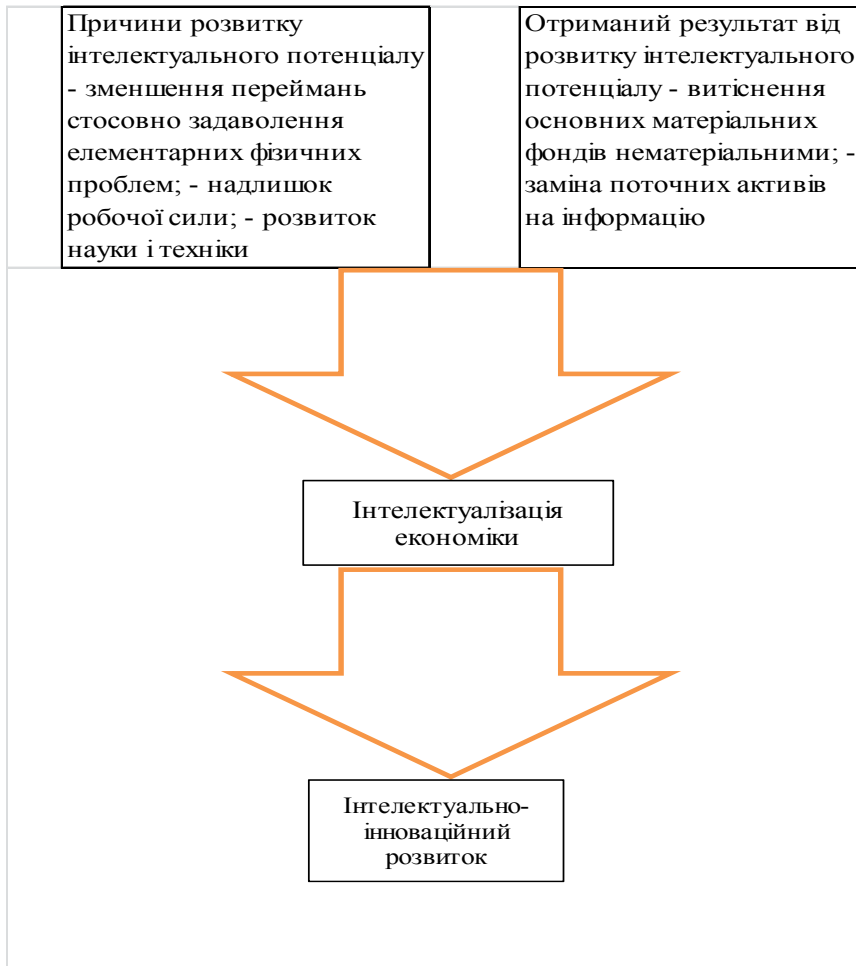

Рис. 1. Становлення та роль інтелектуального потенціалу (Джерело: *Розроблено автором*)

Сучасний етап розвитку інтелектуального потенціалу характеризується інтелектуалізацією економіки і визначає рівень інтелектуально-інноваційного розвитку. Частка виконавців наукових праць та розробок у загальній кількості до всього зайнятого населення України у 2019 році становила 34.3% (в тому числі дослідники та техніки).

Проаналізувавши вищевикладений матеріал, можна дійти до висновку, що джерелом генерації нових знань являється інтелектуальна активність людини. Існує багато визначень цього поняття, але ми сформуваємо своє: «Інтелектуальна активність людини – це здатність людини активно збирати, накопичувати, обробляти та передавати велику за обсягом інформацію (при цьому така здатність формується на основі індивідуальних знань та вмінь людини)». Задля реалізації стратегії інтелектуалізації суспільства необхідно створювати сприятливі умови, такі як: науково-технологічні; виробничі; фінансово-економічні; соціальні; культурно-освітні тощо.

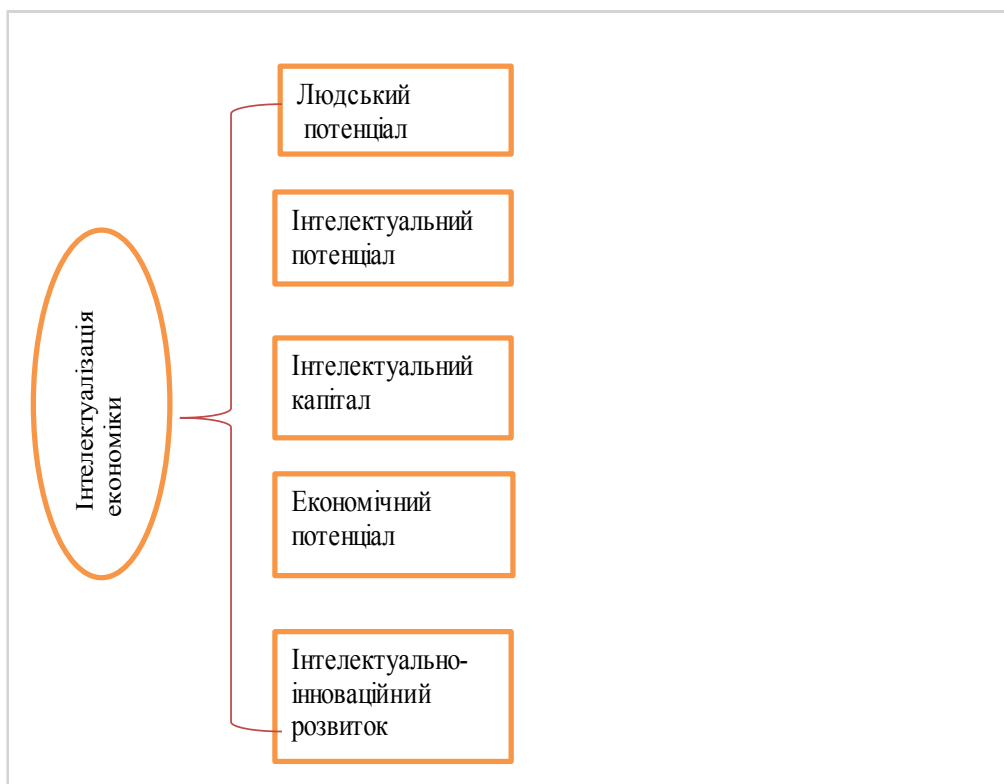

Рис. 2. Сприятливі умови для забезпечення реалізації процесу інтелектуалізації економіки
(Джерело: *Сформовано автором за результатами дослідження*)

Основою успіху промислових підприємств є створення чіткої стратегії розвитку інтелектуальної власності. Ефективність розвитку інтелектуалізації економіки України та трансформації національного господарства забезпечується за допомогою налагодженої системи дієвих соціальних інститутів: економічного та соціального середовища; культури; правових інститутів; науки; світового господарства і т.д.

Отже, інтелектуалізація суспільства формується за рахунок розвитку:

- науки і техніки;
- носіїв інтелекту;
- інтелектуально-інноваційного рівня;
- комунікативності;
- творчості;
- активності та дієвості.

Саме через соціальні інститути відбувається приріст інтелектуальних ресурсів. Таким чином, можна стверджувати, що для умов існування суспільства необхідний перехід до нового етапу – стратегії інтелектуалізації економіки шляхом всестороннього використання інформації та знань, тобто стратегічні ресурси для розвитку суспільства, тому що основною складовою для формування людини і перетворення її на особистість являються знання, освіта і наука.

Функціонування інтелектуальних ресурсів проявляється за допомогою різних форм інформації та знань (організаційних, індивідуальних, кодифікованих), при цьому інтелектуальні ресурси виступають в ролі багатогранної категорії: відображається лише частина ресурсів промислового підприємства; не має матеріальної форми; термін використання – довготривалий; є результатом від взаємодії умінь, знань, навичок, досвіду, розвитку науково-технічного прогресу; формує потенційні здібності промислового підприємства; являється джерелом створення стійкої конкурентоспроможності.

Для того щоб детальніше дослідити роль інтелектуальних ресурсів, слід приділити особливу увагу класифікації знань, адже знання – це індивідуальна система інформації, за допомогою якої можна оцінювати будь-які явища, процеси, результати і т.д. Знання забезпечують об'єктивність та оптимальну безпеку для кожної людини.

Таблиця 1

Класифікація знань

Ознака	Класифікація	Автор
За призначенням:	1)явне; 2)наукове; 3)ремесло.	П.Друкер (1995 р.)
За використанням:	1)практичні знання; 2)ідеалістичні знання; 3)систематичні; 4)автоматичні.	Є.Брукінг (2001 р.)
За проявом:	1)неявне; 2)явне.	Г. Такеучі та І.Нонака (1995 р.)
За змістом:	1)практична мудрість; 2)знаю чому; 3)знаю як.	Арістотель (III ст.н.е.)
За суб'єктивним значенням:	1)духовні знання; 2)інтелектуальні; 3)практичні; 4)розважальні; 5)буденні; 6)непотрібні.	Ф.Махлуп (1966 р.)
За суб'єктивною приналежністю:	1)колективне; 2)особистісне.	М.Поланьї (1966 р.)

(Джерело: розроблено автором)

Одним із основних факторів, що значно підвищують рівень конкурентоспроможності підприємства є саме знання, адже вони формують результати економічної діяльності підприємств.

По-перше, знання являються основою для створення доданої вартості. По-друге, вдосконалюють та створюють нову продукцію, що призводить до розширення існуючих ринків та формування нових. По-третє, нові знання забезпечують ефективність виробничих та управлінських процесів, що в результаті підвищує економію витрат і продуктивність праці.

Основними джерелами формування інтелектуальних ресурсів є наука, освіта, інноваційний розвиток. Пов'язує їх між собою суспільство, а саме його вміння, здібності, досвід, що є запорукою економічного росту країни. Як стверджують експерти, «золотий» запас інтелектуальних ресурсів в Україні оцінюється в межах 100-150 мільярдів доларів. До складу інтелектуальних ресурсів входять не тільки освітні, а й комунікативні здібності індивідів, тому накопичують їх інтелектуальні і творчі результати праці.

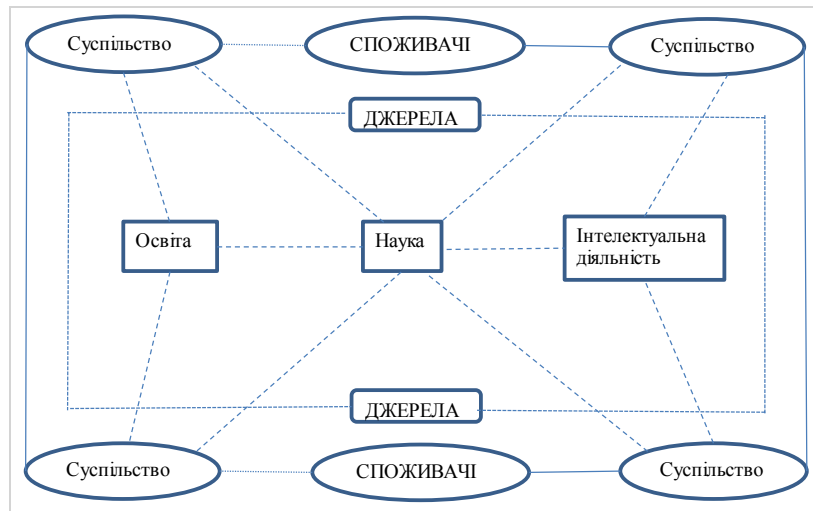

Рис.3. Взаємозв'язок джерел і споживачів інтелектуальних ресурсів (розроблено автором)

Доцільне використання інтелектуальних ресурсів промисловим підприємством в умовах інноваційного середовища є важливим елементом для його діяльності, тому інтелектуальні ресурси являються основою економіки, забезпечують добробут та конкурентоспроможність, вирішують великий спектр стратегічних завдань.

У сучасному суспільстві основне багатство, що посилює роль держави в економічних системах – це інтелектуальні ресурси. Можна стверджувати, що інтелектуальні ресурси є ключовим аспектом розвитку економіки. В процесах використання інтелектуальних ресурсів та їх трансформаційних перетворень задіяні всі суб'єкти ринкових відносин (державні та комерційні установи). Можливість економіки створювати та ефективно використовувати інтелектуальні ресурси визначає рівень розвитку держави та є показником добробуту. Ефективне використання інтелектуальних ресурсів суспільства забезпечує вдале планування, організацію, мотивацію, контроль задля збереження, управління та збільшення нових знань людства.

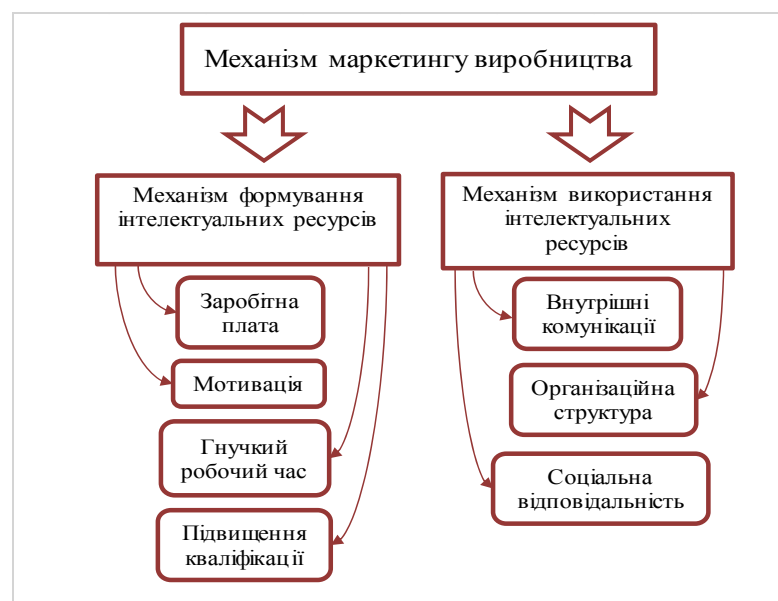

Рис. 4. Механізм формування та використання інтелектуальних ресурсів (Джерело: розроблено автором)

В процесах управління інтелектуальними ресурсами на промислових підприємствах використовують систему засобів маркетингу та менеджменту. Це необхідно для визначення складових мотивації, що в свою чергу призводить до реалізації інтелектуального потенціалу (його трудових ресурсів) а дозволяє застосувати реструктуризацію елементів системи управління задля пристосування до сучасного стану зовнішнього середовища. Сучасний стан повинен мати довгострокові цілі розвитку, враховувати ресурсну базу, положення на ринку та товарну орієнтацію.

Найперспективніший, на мою думку, є механізм управління інтелектуальними ресурсами орієнтований на внутрішні комунікації, тобто внутрішній (організаційний) маркетинг. Суть такого механізму полягає в наступному: відносини підприємства з працівниками будуються аналогічно відносинам з клієнтами. Наприклад, підприємство «надає» особливу послугу – певну посаду на підприємстві, а працівник «купує» цю послугу шляхом своєї праці. Як наслідок, відбувається чітка орієнтація на споживача, що є основою розуміння традиційного маркетингу (орієнтація на внутрішнього клієнта – співробітника).

Необхідно зазначити, що при формуванні інтелектуальних ресурсів в системі маркетингу, саме підприємство являється найефективнішим виробником інтелектуального потенціалу, так як володіє умовами в яких відбувається підготовка персоналу до поточних потреб. Також підприємства володіють інформацією про найперспективніші напрямки навчання, кваліфікації, що дає змогу проводити виробничу перепідготовку кадрів. Про необхідність збільшення інвестицій в персонал підприємства свідчить досвід розвинених країн світу, адже це створює такі умови, в яких не тільки матеріальна сторона цікавить співробітників, а й успіх всього підприємства в цілому. Для того аби працівники підприємства ефективно застосовували свої набуті знання, їх необхідно заохочувати різними вигодами від підприємницької діяльності, при цьому персонал повинен отримувати задоволення від своєї праці та умов, в яких вона відбувається. До особливих форм нематеріальної мотивації можна віднести: спеціальний гнучкий графік робочого часу, сформовану корпоративну культуру, налагоджений виробничий процес, комфортні умови, готовність до змін. Тому розвиток механізму формування інтелектуальних ресурсів спрямований на визначення загальної конкурентоспроможності підприємств та на підвищення їх інтелектуального капіталу.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, визначення ролі та місця інтелектуального потенціалу в розвитку промислових підприємств залежить від інтелектуальних ресурсів – це інтегральне поєднання індивідуальних інтелектуальних потенціалів персоналу підприємств, яке викликає синергетичний ефект розвитку підприємства і суспільства в цілому, як на мікро-, так і на макроекономічному рівні. Проаналізувавши структуру, функції, ознаки формування та використання інтелектуальних ресурсів, можна стверджувати, що інтелектуальні ресурси є основою в економіці України, можуть змінюватися за змістом та за наповненням, мають здатність циклічно відтворюватися, що в сукупності являє собою безперервний процес інтелектуальних запасів і супроводжується інтелектуальною стійкістю. Тому інтелектуалізація економіки є чинником розвитку промислових підприємств.

Список використаної літератури:

1. Городянська Л.В. Управління інтелектуальним капіталом і забезпечення підприємства інтелектуальними ресурсами. Актуальні проблеми економіки. 2008, 127с.
2. Мойсенко І.П. Проблеми структурного аналізу інтелектуального потенціалу підприємств// Актуальні проблеми економіки. 2007, 166с.
3. Марчук Л. С. Методики розрахунку інтелектуального потенціалу підприємства. Вісник Національного технічного університету «Харківського політехнічного інституту». Економічні науки. Харків, 2018. № 20 (1296). С. 95-102.

4. Надь, Сабольч. Оцінка економічної ефективності енергетики / С. Надь, М. Сікорська, П. Перерва// Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток : матеріали 10-ї Ювіл. Міжнар. наук.-практ. конф., 18-19 квітня 2018 р. Харків : ХНУБА, 2018. Ч. 2С. 3-6.

5. Перерва П. Г. Інтелектуальний потенціал як економічна категорія / П. Г. Перерва, Л. С. Марчук // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 15 (1291). – С. 53-63.

6. Державна служба статистики України. Статистична інформація. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

References:

1. Gorodyanskaya L.V. (2008). Management of intellectual capital and providing the enterprise with intellectual resources. Actual problems of economy, 127p.

2. Moysenko I.P. (2007). Problems of structural analysis of intellectual potential of enterprises. Actual problems of economy, 166p.

3. Marchuk L.S. (2018). Methods of calculating the intellectual potential of the enterprise. Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute". Economic sciences. Kharkiv, № 20 (1296), pp. 95-102.

4. Nagy, Szabolcs. (2018). Estimation of economic efficiency of energy / S. Nagy, M. Sikorska, P. Pererva. European vector of modernization of economy: creativity, transparency and sustainable development: materials of the 10th anniversary. International scientific-practical conf., April 18-19, Kharkiv: KhNUBA. Part 2, pp. 3-6.

5. Pererva P.G. (2018) Intellectual potential as an economic category / P.G. Pererva, L.S. Marchuk // Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (economic sciences): collection. Science – Kharkiv: NTU "KhPI". № 15 (1291), pp. 53-63.

6. State Statistics Service of Ukraine. Statistical information. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>